

Dr hab. Barbara Fryzeł, prof. UJ
Instytut Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Pokory
pt.: "Wykorzystanie koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w polityce społecznej w Polsce", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Janiny Filek oraz dr Macieja Frączka (promotor pomocniczy)

I. Informacje formalne

1. Podstawa

Podstawą sporządzenia recenzji jest pismo Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, prof. dr hab. inż. Stanisława Popka z dn. 2.03.2023 informujące o powołaniu mnie przez Radę Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w dn. 20.02.2023 na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Magdaleny Pokory. Oceny przedstawionej mi rozprawy doktorskiej dokonuję w oparciu o zapisy Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dn. 14.03.2003 r. (Dz.U. 2017 r., poz. 1789), zwanej dalej Ustawą.

2. Przedmiot

Przedmiotem oceny jest maszynopis rozprawy doktorskiej o objętości 305 stron, na który składają się: spis treści, wstęp, 5 rozdziałów w tym dwa o charakterze teoretycznym, jeden zawierający opis metody badawczej oraz procesu badawczego, dwa o charakterze empirycznym w tym zawierający opis badań własnych, zakończenie oraz spisy literatury, tabel i rysunków, a także załączniki (zestaw zagadnień do wywiadu oraz do FGI).

3. Struktura

Struktura pracy jest harmonijna i przejrzysta. Autorka w sposób klarowny przedstawia cel pracy, uzasadnienie tematu oraz zastosowane metody służące udzieleniu odpowiedzi na pytania badawcze. Zasadnicze dla pracy obszary refleksji teoretycznej, stanowiące podstawę

konstrukcji problematyki badawczej są przedstawione precyzyjnie w rozdziałach 1-ym i 2-im. Rozdział 3 o charakterze technicznym uzasadnia konstrukcję procesu badawczego, osadzając go w literaturze metodologicznej oraz teoretycznych ramach konceptualnych, prezentując kolejne etapy postępowania. Rozdziały 4-y oraz 5-y zawierają analizy autorskie. Całość pracy podsumowana w zakończeniu oparta jest o bogate źródła literaturowe zarówno polsko-jak obco-języczne. Spis pozycji bibliografii na 39 stronach (ss. 262-300) uwzględnia raporty, akty prawne oraz strony internetowe.

Strukturę pracy oceniam pozytywnie. Można się zastanawiać czy społeczna odpowiedzialność w kontekście dobrobytu społecznego (1.2.2) nie powinna być dyskutowana szerzej w kontekście postrzegania roli biznesu w społeczeństwie i umiejscowiona w części 1.1, zaś wymiary społecznej odpowiedzialności wraz z modelami i operacjonalizacjami CSR pomieszczone w podrozdziale "definicyjnym", ale jest to kwestia szczegółów przyjętej sekwencji interpretacyjnej badanych przez Autorkę zjawisk i nie ma zasadniczego wpływu na pozytywny odbiór pracy.

II. Ocena ogólna

Identyfikując główną lukę badawczą jako brak całościowego opisu zaangażowań społecznie odpowiedzialnych w kontekście polityki społecznej oraz niedostatek analiz związanych z potencjałem działań społecznie odpowiedzialnych dla tworzenia dobrobytu społecznego, Autorka formułuje cel badawczy jako identyfikację i kategoryzację działań podejmowanych przez przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialne w obszarach polityki społecznej oraz rozpoznanie czynników i procesów decydujących o tym zaangażowaniu (s.10). W ślad za tak sformułowanym celem, postawiono hipotezę iż zaangażowanie przedsiębiorstw w działania społecznie odpowiedzialne jest determinowane w większym stopniu czynnikami organizacyjnymi i indywidualnymi niż instytucjonalnymi. Celowi głównemu pracy towarzyszą cele szczegółowe (s.10), wśród których na szczególną uwagę zasługuje identyfikacja związków między społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstw a polityką społeczną na gruncie teorii i przemian dokonujących się w obszarze polityki społecznej (cel 2). Realizacja tej części badania pozwala na ukazanie specyficznej dla naszego kraju dynamiki ewolucji podejścia do problemów społecznych, wskazując na periodyzację i specyfikę transformacji, która towarzyszyła rozwojowi polityki społecznej. Postępowanie badawcze opisane w recenzowanej rozprawie opiera się o zestaw adekwatnie sformułowanych pytań badawczych (główne i szczegółowe), które wraz z postawionymi

celami tworzą spójną strukturę. W celu realizacji celów pracy Autorka proponuje zastosować podejście jakościowe w postaci wielokrotnego studium przypadku.

Autorka podjęła się rozważenia popularnej tematyki społecznej odpowiedzialności z nowej perspektywy, pozwalającej uwzględnić intrygującą tematykę relacji między podmiotami prywatnymi a publicznymi, co szczególnie cenne.

Doktorantka płynnie prowadzi narrację w oparciu o źródła pierwotne, akty prawne oraz źródła literaturowe swobodnie przechodząc od jednych do drugich, co zwłaszcza widoczne w rozdziale 4-ym. Jednocześnie daje się dostrzec duża sprawność w konstruowaniu argumentacji uzupełniającej w postaci bogatych przypisów oraz umiejętność syntezy. Przy całym bogactwie materiału, zarówno w części teoretycznej jak empirycznej, utrzymana zostaje, dzięki licznym tabelom podsumowującym, przejrzysta linia myśli.

Sposób sformułowania celów pracy i pytań badawczych oraz dobór metody badawczej oceniam pozytywnie. Szczegółowe uwagi zamieszczam w części III niniejszej recenzji.

III. Ocena szczegółowa

W rozdziale 1, Autorka wspomina koncepcję *explicit* oraz *implicit* CSR, pomijając jednak istotne cechy komunikacyjne wspomnianej typologii polegające na ustrukturyzowaniu działań w postaci polityk i procesów biznesowych oraz wykorzystaniu CSR jako swoistego kanału komunikacji z interesariuszami, w przypadku *explicit* CSR lub traktowaniu zaangażowań CSR w sposób organiczny przy braku wykorzystania tego faktu jako elementu komunikacji i promocji w przypadku *implicit* CSR. Zważywszy na wyniki badań prezentowane w niniejszej pracy, wskazujące na hipotetyzowaną większą istotność czynników wewnętrznych niż zewnętrznych w podejmowaniu przez podmioty działań CSR, interesującą byłaby analiza związku między rodzajem CSR a zaangażowaniem podmiotów w realizację celów polityki społecznej. W jakim stopniu *explicit* lub *implicit* CSR może stanowić determinantę takowego? W rozdziale 2 wspomniano, m.in. o kwestii zależności organizacji pozarządowych od państwa w kontekście zagrożeń kontroli politycznej. Wydaje się, że zagadnienia wzajemnych relacji między podmiotami prywatnymi a publicznymi są istotnym obszarem debaty publicznej, zwłaszcza w kontekście koncepcji politycznego CSR. Warto, aby Autorka poświęciła uwagę krytycznej analizie tego zjawiska. Argumenty precyzujące punkt widzenia Doktorantki na zagrożenia związane z przenikaniem się sfery publicznej z prywatną oraz ich wzajemnym wpływem wzbogaciłyby rozprawę poznawczo.

W rozdziale 3, opisując kontekst prezentowanych w rozprawie badań własnych, Autorka wspomina m.in. kulturę organizacyjną jako czynnik oddziałujący na podejmowanie działań społecznie odpowiedzialnych (s.120), jednak w pracy brak szerszej analizy, która odpowiadałaby należycie na pytanie jak kultura organizacyjna wpływa na podejmowanie działań CSR, uwzględniając znane klasyfikacje kultur. Warstwa empiryczna pracy zyskałaby znacznie na wartości, gdyby wprowadzono do badań, przykładowo elementy profili kulturowych wg metody Quinn'a i Cameron (*Competing Values Model*).

Doktorantka wykorzystuje do skonstruowania próby badawczej raport "Odpowiedzialny Biznes w Polsce. Dobre praktyki" i/lub Ranking Odpowiedzialnych Firm. Pomimo, iż jest to dość popularne źródło wykorzystywane w badaniach, wątpliwości budzi kwestia reprezentatywności w/w rankingu w kontekście ewentualnej nadreprezentacji przedsiębiorstw dużych i korporacji. Jak Doktorantka poradziła sobie z ryzykiem możliwej tendencyjności związanym z zastosowaniem takiej metody konstrukcji próby? Czy uzyskane w związku z tym wyniki badań można odnieść zarówno do dużych jak i małych i średnich przedsiębiorstw?

Zważywszy na przyjętą metodę badawczą, niedosyt budzi brak pogłębionej informacji w rozprawie na temat organizacji procesu kodowania (np. jakiego oprogramowania użyto) oraz brak książki kodowej, która powinna stanowić załącznik do rozprawy, z uwzględnieniem dyskusji nt. rodzajów kodów (np. open coding, in-vivo), choć wybrane elementy dotyczące tego zagadnienia są pomieszczone w rozdziale 5.

Rozdział 4 uznaję za szczególnie wartościowy. Obszerny dobór dokumentów, na które powołuje się Doktorantka oraz istotne aspekty prawne poruszane w tym rozdziale czynią z niego materiał o charakterze wręcz referencyjnym, co w połączeniu z elementami analizy historycznej pokazuje szeroki kontekst współzależności sfery prywatnej i publicznej.

Rozdział 5 poświęcono analizie danych z wywiadów, gdzie na szczególną uwagę zasługuje część 5.1.3, jako, w mojej opinii, najciekawsza poznawczo. Zważywszy na fakt, że dane prezentowane w tym rozdziale w znacznej mierze wydają się potwierdzać istniejący stan wiedzy, warto byłoby uwzględnić w większym stopniu kwestie wyłaniające się z danych (emergentne), które możnaby opisać w procesie kodowania otwartego. Ma to związek z moimi wcześniejszymi komentarzami dotyczącymi rozdziału 3 oraz metody badawczej.

Biorąc pod uwagę, iż obszar badawczy, w którym Autorka prowadzi swoją refleksję, to obszar zmian o istotnym znaczeniu dla przyszłego kształtu systemu gospodarczego, nasuwa się szereg dodatkowych pytań, na które odpowiedź mogłaby stanowić ważne uzupełnienie rozprawy.

Autorka argumentuje we wstępie “nasilające się oczekiwania wobec przedsiębiorstw dotyczące większego zaangażowania w dbałość o stan i jakość środowiska naturalnego (...)”(s.5) Warto rozpatrywać wspomnianą tendencję w kontekście migracji zaufania społecznego do instytucji publicznych, które od lat jest myślą przewodnią raportów Edelman Trust Barometer, o czym jednak Autorka nie wspomina. Czy narrację o dominacji zaufania społecznego do prywatnych podmiotów względem podmiotów publicznych, raportowane przekonanie iż biznes jest instytucją kompetentną ale i etyczną (Edelman Trust Barometer, 2023) i oczekiwanie iż biznes stanie się liderem zmian, należy w świetle badań Autorki, traktować jako instytucjonalną formę presji dla większego zaangażowania podmiotów prywatnych w realizację celów społecznych czy efekt organicznych, oddolnych procesów przededefiniowania relacji między sferą prywatną a publiczną?

W warstwie semantycznej wątpliwość budzi stosowane przez Autorkę określenie “polska literatura przedmiotu” (s.8) przeciwstawiane, jak się wydaje, literaturze światowej. Przy obecnym stopniu zjawisk globalizacyjnych, które nie omijają nauki, tym bardziej przyczyniając się do silnych tendencji umiędzynarodowienia dorobku badaczy, wydaje się zasadne aby rozróżnić jakościowo publikacje o zasięgu lokalnym od tych o zasięgu międzynarodowym. Jak można się domyślać, Autorka chciała wskazać na pewien zasób wiedzy o CSR, który istnieje lokalnie i być może nie jest należycie upowszechniany. W tym kontekście należałoby rozważyć posługiwanie się sformułowaniami o literaturze polskojęzycznej. Odrębną kwestią jest w jakim stopniu w literaturze międzynarodowej (rozpoznawalne czasopisma o zasięgu międzynarodowym) kwestia dynamiki zjawisk społecznej odpowiedzialności w Polsce i wśród polskich podmiotów jest obecna i reprezentowana. Być może warto, aby Autorka rozważyła w tym celu wykorzystanie swoich wartościowych badań jako podstawę do przygotowania publikacji o zasięgu międzynarodowym.

Autorka stwierdza, iż wsparcie administracji publicznej dla rozwijania praktyki CSR w polskich przedsiębiorstwach jest ograniczone (s.165). Jeżeli wydźwięk tego sformułowania należy odczytywać w kategoriach pejoratywnych, tzn. postulowanego większego wsparcia, należałoby zapytać o podstawy i motywacje takiego postulatu. Czyż inherentną ideą społecznej odpowiedzialności biznesu nie jest lepsza redystrybucja wypracowanego bogactwa w ramach sfery prywatnej, zwłaszcza w świetle wątpliwości, które mogą budzić relacje prywatnych przedsiębiorstw z podmiotami publicznymi?

Doktorantka wspomina o tradycjach polskiej przedsiębiorczości (ss. 166-167). Czy można dostrzec spójność tradycji polskiej przedsiębiorczości i jej lokalnego zakorzenienia z tradycją

filantropijną przedsiębiorców czy przemysłowców z innych kultur? Czy można mówić o historycznie determinowanej polskiej drodze do społecznie odpowiedzialnej przedsiębiorczości?

W pracy przywołano termin “dobro wspólne”, które z natury rzeczy wydaje się być konstruktem relatywnie abstrakcyjnym, nie poddającym się łatwym operacjonalizacjom, brak jednak jego pogłębionej eksplikacji.

Autorka zdaje się wskazywać, iż jednym z głównych problemów obecnego modelu polityki społecznej jest niejasna lub wręcz ograniczona możliwość włączenia prywatnych podmiotów społecznie odpowiedzialnych w realizację dobrobytu społecznego.

Wydaje się, że kwestia przenikania się sfery prywatnej z publiczną budzi kontrowersje, a zatem zasadna byłaby dyskusja uwzględniająca ewentualne zagrożenia oraz potencjalne wątpliwości związane z tym aspektem.

Autorka omawia liczne przyczyny, dla których podmioty angażują się w działania z obszaru społecznej odpowiedzialności, wskazując zwłaszcza na kwestie takie jak osobiste wartości czy przekonania menedżerów. W tym kontekście daje się odczuć niedostatek uwagi poświęconej zagadnieniom waloru strategicznego CSR, a w szczególności szerszej dyskusji na temat traktowania CSR przez firmy jako narzędzia dywersyfikacji portfolio lub, co bardziej istotne w kontekście argumentacji przedstawianej przez Autorkę, jako możliwości rozwojowych w świetle kurczących się tradycyjnych obszarów możliwości inwestycyjnych. Jest to jedna z możliwych perspektyw analizowania dynamiki partnerstw publiczno – prywatnych. Argumentacja dotycząca przyczyn angażowania się podmiotów w realizację celów społecznych czy środowiskowych byłaby bogatsza, gdyby uwzględniono w większym stopniu instrumentalny charakter CSR, w tym liczne przykłady mierzalnych efektów, zarówno pracowniczych, jak rynkowych i konsumenckich, które zaangażowania CSR mogą generować.

Zważywszy na fakt, iż Autorka wydaje się postulować implicite zaangażowanie sektora prywatnego w realizację celów polityki społecznej, jako pozytywne i pożądane, brak pogłębionej dyskusji na temat koncepcji politycznego CSR (*political CSR*) oraz demokracji deliberatywnej jako jej kontekstu, odczuwa się jako pewien brak w rozprawie. Prace autorów takich jak Andreas Georg Scherer czy Christian Voegtlin są w bibliografii reprezentowane słabo lub wcale, choć w pozostałych kwestiach, a zwłaszcza w kontekście CSR dobór literatury nie budzi wątpliwości, a wykorzystanie źródeł wskazuje na głęboką znajomość omawianych zagadnień oraz szeroką perspektywę analizy.

Autorka prowadzi narrację w sposób swobodny, a jednocześnie precyzyjny, co świadczy o humanistycznej erudycji i dobrym warsztacie naukowym, w rozumieniu łączenia elementów analizy i syntezy.

IV. Konkluzja

Przedstawioną mi do recenzji rozprawę oceniam pozytywnie. Praca jest bogata w warstwie poznawczej, poprawna metodologicznie, napisana elegancko. Uwagi i wątpliwości, o których mowa w ocenie szczegółowej, nie mają zasadniczego wpływu na moją ocenę i powinny być traktowane jako zapytania skierowane do Autorki celem dyskusji w trakcie obrony.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w Ustawie z dn. 14.03.2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r., poz. 1789, z późn. zm.), tj. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i wnioskuję o dopuszczenie mgr Magdaleny Pokory do publicznej obrony.

Kraków, 21.04.2023

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes the need for transparency and accountability in financial reporting.

2. The second part of the document outlines the various methods and techniques used to collect and analyze data. It includes a detailed description of the experimental procedures and the statistical tools employed.

3. The third part of the document presents the results of the study, including a comparison of the different methods and techniques. It discusses the strengths and weaknesses of each approach and provides a comprehensive analysis of the findings. The results show that the proposed method is more effective and efficient than the traditional methods.

4. The fourth part of the document concludes the study and provides a summary of the key findings. It also offers some suggestions for future research and practical applications of the proposed method.

Signature

